

Justyna Omeljaniuk

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-8206-5304

justyna1994onet.pl@onet.pl

Specyfika przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności, dokonywanego w zorganizowanych grupach przestępczych w świetle wyników badań aktowych

Wstęp

Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności spenalizowane jest w art. 189 Kodeksu karnego z 1997 r. w rozdziale XXIII *Przestępstwa przeciwko wolności*¹. W typie podstawowym odnosi się do pozbawienia innego człowieka wolności², rozumianej jako możliwość przemieszczania się³, fizycznego poruszania⁴, zdolność lokomocji⁵. W typach kwalifikowanych znamionami decydującymi o surowszej karalności są czas pozbawienia wolności powyżej 7 dni, szczególne udręczenie ofiary, pozbawienie wolności osoby nieporadnej ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny⁶.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników badań aktowych spraw karnych zakończonych prawomocnym wyrokiem sądu z art. 189 k.k., przeprowadzonych w kontekście wspomnianego przestępstwa w odniesieniu do jego specyfiki, kiedy to sprawcy rekrutują się z tzw. przestępczości zorga-

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 17, 1228), dalej jako k.k.

² L. Gardocki, T. Gardocka, D. Jagiełło, *Kodeks karny. Krótki komentarz dla studiujących*, Warszawa 2020, s. 242.

³ J. Lachowski, *Przestępstwa przeciwko wolności*, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 902.

⁴ M. Bojarski, *Pozbawienie wolności*, [w:] M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2020, s. 629; K. Jankowska, *Wybrane przestępstwa przeciwko wolności*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2017, nr 1, s. 53.

⁵ M. Królikowski, A. Sakowicz, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny*, t. 2: *Część szczególna. Komentarz do art. 117–221*, 2023, Legalis, komentarz do art. 189 k.k.

⁶ M. Mozgawa, *Bezprawne pozbawienie wolności*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Przestępstwa przeciwko wolności*, Lublin 2020, s. 114–115.

nizowanej. Pytania badawcze podzielić można na pytanie główne: Jak kształtuje się specyfika przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności popełnianego przez członków zorganizowanych grup przestępczych? oraz pytania szczegółowe: Jak wygląda sylwetka sprawcy i ofiary takiego przestępstwa?; Czy istniały relacje łączące ofiarę ze sprawcą/sprawcami?; Jak kształtują się okoliczności modalne popełnienia przestępstwa?; Jakie były motywacje oraz *modus operandi* sprawców? Ogólnym celem jest zatem próba charakterystyki bezprawnego pozbawienia wolności na podstawie przeprowadzonych badań aktowych.

W tym celu przeprowadzono analizę akt spraw karnych prowadzonych w Sądzie Rejonowym w Białymstoku i w Sądzie Okręgowym w Białymstoku. Badaniami objęto sprawy z lat 1999–2020 dotyczące przestępczości zorganizowanej i te, w których ani sprawcy bezprawnego pozbawienia wolności, ani ich ofiary nie mieli nic wspólnego z przestępczością zorganizowaną⁷.

Sprawcy

Ogólna liczba sprawców w badanym okresie wyniosła 27. Wszystkie osoby to mężczyźni, obywatele polscy, członkowie zorganizowanych grup przestępczych i prawie zawsze mieszkańcy miast (jeden ze sprawców był mieszkańcem wsi).

Sprawcami były osoby między 20 a 40 rokiem życia. W aktach spraw nie odnaleziono informacji odnośnie do nieletnich sprawców. Warto jednak podkreślić, że najmłodszy ze sprawców miał 20 lat. Najwięcej sprawców było w wieku od 21 do 30 lat – odnotowano ich 18. Osoby młode, przede wszystkim 20-latkowie, w zorganizowanych grupach przestępczych pełniły rolę tzw. żołnierzy. Powierzano im zadania wymagające sprawności oraz siły fizycznej. W razie ujęcia takiego sprawcy, fakt ów nie stanowił poważnego zagrożenia dla dalszego działania grupy. Takie osoby można było bowiem zastąpić innymi „żołnierzami”, młodymi i silnymi⁸. Wiek kolejnych 8 sprawców mieścił się w granicach 31–40 lat. Z danych zawartych w aktach wynika, że najstarszy sprawca w chwili popełnienia przestępstwa miał 40 lat.

Najwięcej sprawców stanowili żonaci mężczyźni (15). Niewiele mniej odnotowano kawalerów (9). Tylko 3 z 27 sprawców stanowiły osoby rozwiedzione. Przedstawiony rozkład danych nie wydaje się specjalnie zaskakujący z uwagi na wcześniej przedstawioną strukturę wiekową tychże osób – jako osoby

⁷ Odnośnie do spraw, w których ani sprawcy bezprawnego pozbawienia wolności, ani ich ofiary nie należeli do przestępczości zorganizowanej zob. szerzej J. Omeljaniuk, *Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności w ujęciu kryminologicznym*, Białystok 2024.

⁸ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 175; B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2022, s. 239–240.

w głównie mierze dwudziestokilkuletnie naturalne wydaje się, że byli to sprawcy albo stanu wolnego, albo w związkach małżeńskich.

Następnie zwrócono uwagę na wykształcenie sprawców (zob. tabela 1).

Tabela 1

Wykształcenie sprawców

Wykształcenie	Liczba sprawców
Podstawowe	4
Zawodowe	14
Średnie (po liceum)	3
Średnie (po technikum)	5
Wyższe	1
Razem	27

Źródło: badania własne.

Najwięcej sprawców posiadało wykształcenie zawodowe, co stanowiło ponad połowę ogólnej liczby sprawców. Zdecydowanie mniej posiadało wykształcenie średnie – absolwenci technikum (5). Niewiele mniej, tj. 4 sprawców, swoją edukację zakończyło na etapie szkoły podstawowej. Wykształcenie średnie – absolwenci liceum posiadały 3 osoby. Jeden ze sprawców posiadał wykształcenie wyższe. Warto zwrócić uwagę, że najwięcej sprawców posiadało konkretny zawód, czy to po skończeniu szkoły zawodowej, czy technikum. Młode osoby, które posiadały konkretne umiejętności, były potrzebne w zorganizowanej grupie przestępczej. Grupy takie co prawda mogły zajmować się kilkoma gałęziami działalności (np. przestępczość samochodowa)⁹, lecz aby mogły to robić, potrzebowały osób o zawodowym wykształceniu¹⁰.

Nie oznacza to, że mężczyźni z innym wykształceniem przypadkowo trafiali do zorganizowanych grup przestępczych. Osoby z wykształceniem podstawowym dzięki przynależności do takiej grupy miały możliwość zarobienia znacznych kwot pieniędzy, o których w legalnej pracy (bez posiadania odpowiednich kwalifikacji) nie byłoby mowy. Ponadto grupa dawała im poczucie przynależności i akceptacji. Te osoby, jako tzw. żołnierze, odwdzięczały się grupie lojalnością¹¹.

⁹ M. Kuć, *Kryminologia*, Warszawa 2015, s. 90–91.

¹⁰ B. Hołyst, op. cit., s. 239–240.

¹¹ I. Kochman, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, „Rzeszowskie Studia Prawnicze” 2011, nr 1, s. 333–334.

Na podstawie akt badanych spraw wyróżniono źródła dochodów sprawców (tabela 2).

Tabela 2

Źródło dochodów sprawców		Liczba sprawców*
Źródło dochodów		
Zatrudnienie stałe (u kogoś)		6
Prace dorywcze		2
Bezrobotny – nie wskazano źródła utrzymania		4
Na utrzymaniu	rodziców	4
	rodziny (bez określenia, kto jest rodziną)	1
	żony	1
	żony i matki	1
Zasiłek dla bezrobotnych		1
Oszczędności z poprzedniej pracy		1
Własna działalność gospodarcza		7
Własne gospodarstwo rolne		1
Praca fizyczna za granicą		1

* Dane nie sumują się; niektórzy sprawcy wskazywali na kilka źródeł utrzymania jednocześnie.

Źródło: badania własne.

Źródła dochodów sprawców były bardzo zróżnicowane (przede wszystkim własna działalność gospodarcza). Niemniej jednak 6 sprawców posiadało dochody z zatrudnienia stałego (u kogoś). Pracami dorywczymi trudniło się tylko dwóch sprawców. Wskazywano też na pracę fizyczną za granicą. Pośród osób, które *de facto* nie miały źródeł dochodu, wynikających *stricto* z własnej pracy, wyróżnić można:

- sprawców bezrobotnych – w ich przypadku wskazywano tylko takie określenie zarówno w kategorii wykonywanego zawodu, jak i źródła utrzymania,

- sprawców bezrobotnych, korzystających z zasiłku,
- sprawców bezrobotnych, żyjących z oszczędności z wcześniejszej pracy,
- sprawców bezrobotnych, pozostających na czymś utrzymaniu.

W przypadku ostatniej z wymienionych grup sprawców podawano, na czym utrzymaniu jest sprawca. Przede wszystkim byli to rodzice, a w dalszej kolejności żony. W przypadku jednego ze sprawców był on na utrzymaniu rodziny (nie doprecyzowano jednak kogo).

Ponad połowa sprawców nie była uprzednio karana – osób takich było 15, a niekaranych – 12 sprawców. Analiza zamieszczonych w aktach wyciągów z Krajowego Rejestru Karnego (dalej jako KRK) wskazuje, że wykazane tam

kwalifikacje prawne w większości dotyczyły regulacji Kodeksu karnego z 1969 r.¹² W analizowanych informacjach z KRK wystąpiły także kwalifikacje prawne z Kodeksu karnego z 1997 r.

W przypadku karalności na podstawie przepisów karnych z 1969 r. najwięcej różnych rodzajów przestępstw skierowanych było przeciwko mieniu: przywłaszczenia, kradzieże szczególnie zuchwale, rozboje, wymuszenia rozbójnicze czy niszczenie, uszkodzanie lub czynienie niezdatnym do użytku mienia społecznego lub cudzego. W wyciągach z KRK wykazywano także naruszenie zasad bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, powodujące nieumyślnie uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia innej osoby albo poważną szkodę w mieniu, średni uszczerbek na zdrowiu, groźbę karalną, używanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia funkcjonariusza publicznego albo osoby do pomocy mu przybranej do zaniechania prawnej czynności służbowej, znieważanie funkcjonariusza publicznego albo osoby do pomocy mu przybranej podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podrabianie lub przerabianie dokumentu w celu użycia go w miejsce autentycznego.

W przypadku karalności na podstawie przepisów karnych z 1997 r. sprawcy bezprawnego pozbawienia wolności byli uprzednio karani przede wszystkim za przestępstwa przeciwko mieniu, tj. rozboje (zarówno w typie podstawowym, jak i kwalifikowanym), oszustwa czy zniszczenie mienia. Równie często karani byli także za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, a dokładniej: średni uszczerbek na zdrowiu, udział w bójce lub pobiciu. Warto zwrócić uwagę na uprzednią karalność za przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego, które odnotowano kilkukrotnie. Było to naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza, wywieranie wpływu na czynności urzędowe organu lub funkcjonariusza oraz znieważenie funkcjonariusza.

Wskazane trzy grupy przestępstw wydają się być dosyć charakterystyczne dla osób działających w strukturach przestępczości zorganizowanej, zwłaszcza w kontekście hierarchii grup przestępczych (osoby te były tzw. żołnierzami). Incydentalnie odnotowywano uprzednią karalność z tytułu popełnienia innych przestępstw nieco mniej kojarzących się z przestępczością zorganizowaną, np. zgwałcenie, prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego.

Pięciu sprawcom wydano opinie dotyczące ich zdrowia psychicznego (łącznie 10 takich opinii). W żadnej z nich nie stwierdzono niepoczytalności sprawców w chwili dokonywania zarzucanego czynu, nie stwierdzono chorób psychicznych czy upośledzenia umysłowego. Ich sprawność intelektualną określono jako pozostającą w normie bądź przeciętną. Warto jednak wskazać, że u każdego

¹² Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94).

ze sprawców stwierdzono osobowość nieprawidłową dys socjalną, o uwarunkowaniach środowiskowych, powiązaną z chłodem uczuciowym, słabym ugruntowaniem norm etyczno-moralnych czy przewagą strategii manipulatorskich w celu realizacji korzyści osobistych¹³.

Ponadto w przypadku dwóch sprawców zdiagnozowano uzależnienia – jeden był uzależniony od benzodiazepiny, a drugi od narkotyków i leków psychotropowych. Dlatego w przypadku pierwszego z nich w wydanej opinii znalazło się zalecenie, że powinien odbyć leczenie odwykowe w formie ambulatoryjnej. W przypadku drugiego – w razie skazania na karę pozbawienia wolności – zalecano umieszczenie go w specjalnym oddziale więziennym ze względu na nasilone zachowania autodestrukcyjne. Warto dodać, że w przypadku jednego ze sprawców w wydanej opinii psychiatrycznej wyraźnie stwierdzono, że powinien on zostać poddany długotrwałej resocjalizacji.

Pokrzywdzeni

Ogólna liczba pokrzywdzonych wynosiła 11, co oznacza, że wobec jednego pokrzywdzonego w niektórych sprawach działało kilku sprawców. Wszystkie osoby pokrzywdzone były mężczyznami oraz obywatelami polskimi. Ponad połowa pokrzywdzonych stanowiła mieszkańców miast (8 osób), 3 osoby mieszkały na wsi. W tabeli 3 przedstawiono dane dotyczące wieku osób pokrzywdzonych w chwili stania się ofiarami przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności.

Tabela 3

Wiek osób pokrzywdzonych

Wiek	Liczba pokrzywdzonych
Do 17 lat	0
18–20 lat	2
21–25 lat	2
26–30 lat	1
31–35 lat	3
36–40 lat	2
41–45 lat	1
46–49 lat	0
50 i więcej lat	0
Razem	11

Źródło: badania własne.

¹³ Szerzej o cechach osobowości dys socjalnej zob. D. Krakowiak, *Psychopatia, socjopatia i charakteropatia a odpowiedzialność karna*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 3, s. 10.

Pokrzywdzeni stanowili osoby między 18 a 45 rokiem życia. Dwaj pokrzywdzeni, którzy byli najmłodsi, mieli po 20 lat. Najstarszy pokrzywdzony miał 43 lata. Największą grupę stanowili mężczyźni między 31 a 35 rokiem życia (3). Odnotowano także dwóch 22-letnich pokrzywdzonych, jednego 26-letniego, jednego 37-latkę oraz jednego 38-latkę.

Najwięcej pokrzywdzonych mężczyzn było kawalerami (6). O ponad połowę mniej odnotowano żonatych pokrzywdzonych (2). W przypadku 3 pokrzywdzonych nie udało się ustalić ich stanu cywilnego.

Dane dotyczące wykształcenia mężczyzn pokrzywdzonych przestępstwem bezprawnego pozbawienia wolności przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4

Wykształcenie osób pokrzywdzonych

Wykształcenie	Liczba pokrzywdzonych
Podstawowe	2
Zawodowe	3
Średnie (po liceum)	1
Średnie (po technikum)	1
Wyższe	1
Brak informacji w aktach sprawy	3
Razem	11

Źródło: badania własne.

Najwięcej pokrzywdzonych (3) miało wykształcenie zawodowe. Niewiele mniej, tj. 2 osoby, posiadało wykształcenie podstawowe. Po jednym pokrzywdzonym odnotowano z wykształceniem średnim po technikum, średnim po liceum i wyższym. Jest to bardzo podobna tendencja, jak w przypadku sprawców przestępstwa z art. 189 k.k. Niestety, należy też wskazać, że w przypadku 3 pokrzywdzonych nie udało się ustalić ich wykształcenia.

Warto też poddać analizie informacje odnośnie do źródeł dochodów pokrzywdzonych (tabela 5).

Tabela 5

Źródło dochodów osób pokrzywdzonych

Źródło dochodów	Liczba pokrzywdzonych
Zatrudnienie na stałe (u kogoś)	1
Na utrzymaniu rodziców	1
Bezrobotny	5
Własna działalność gospodarcza	2
Brak informacji w aktach sprawy	2
Razem	11

Źródło: badania własne.

Najwięcej pokrzywdzonych nie posiadało źródeł dochodów. Określono ich w aktach jako osoby bezrobotne. Nie wskazano, czy posiłkowali się jakimiś zasiłkami. W przypadku dwóch pokrzywdzonych nie udało się ustalić ich źródła dochodów. Jeden z pokrzywdzonych posiadał stałe zatrudnienie, kolejny był na utrzymaniu rodziców. Dwóch pokrzywdzonych prowadziło własną działalność gospodarczą.

Tylko jeden z 11 pokrzywdzonych był karany przed stanieniem się ofiarą przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności. Pozostali pokrzywdzeni określani byli jako niekarani. Interesujący pozostaje fakt, że w przypadku trzech z nich pojawiały się w aktach spraw szczątkowe informacje odnośnie tego, iż wcześniej byli osobami podejrzanymi w innych sprawach lub przebywali w areszcie śledczym. Analiza zaświadczenia wydanego z KRK odnośnie do uprzednio karanego pokrzywdzonego wskazywała, że był on sprawcą trzech przestępstw, penalizowanych w Kodeksie karnym z 1969 r. w rozdziale XXIX *Przestępstwa przeciwko mieniu* (przywłaszczenie, kradzież szczególnie zuchwała oraz paserstwo).

Dla żadnego z pokrzywdzonych nie wydano opinii dotyczącej zdrowia psychicznego. Nie wskazano informacji na temat ewentualnych niedyspozycji fizycznych. Jeden z pokrzywdzonych zmarł na skutek popełnionego wobec niego m.in. przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności.

Motywacja sprawców

W tej części rozważań analizie poddano motywy działania sprawców bezprawnego pozbawienia wolności. Nie byłoby to jednak możliwe bez wcześniejszego ustalenia, jakie relacje łączyły osoby pokrzywdzone ze sprawcami, gdyż to one rzutowały na motywację działań podejmowanych przez sprawców. W tabeli 6 w kolumnie 2 pokrótce opisano te relacje, a w kolumnie 3 wskazano na motywację sprawców.

Tabela 6

Zestawienie relacji pokrzywdzonych oraz sprawcy/sprawców oraz motywacji sprawców

Lp.	Opis relacji	Motywacja
Pokrzywdzony 1	Pokrzywdzony nie znał obu sprawców wcześniej. Po tym, jak się poznali, jeden ze sprawców oskarżył pokrzywdzonego o kradzież pieniędzy i chciał je odzyskać.	pieniądze
Pokrzywdzony 2	W akcie oskarżenia oraz wyroku wskazano, że sprawcy działali w ramach „rozliczeń przestępczych”. Pokrzywdzony miał wyegzekwować spłatę długu od osoby ze świata przestępczego. Osoba ta stała się potem zlecniodawcą bezprawnego pozbawienia wolności.	pieniądze + przestępcze porachunki

Pokrzywdzony 3	Pokrzywdzony był winny pieniądze osobie ze świata przestępczego. Sprawcy bezprawnego pozbawienia wolności mieli należność wyegzekwować. Pośród sprawców był zarówno wierzyciel, jak i inne osoby.	pieniądze
Pokrzywdzony 4	Pokrzywdzony nie znał jednego sprawcy wcale, a drugi sprawca był kolegą pokrzywdzonego. Od momentu poznania się pokrzywdzony i sprawca nie spotykali się zbyt często. Zanim doszło do przestępstwa pokrzywdzony zeznał w innej sprawie, w którą jego kolega (późniejszy sprawca) był „zamieszany”.	uciszenie niewygodnego świadka
Pokrzywdzony 5	Pokrzywdzony był członkiem konkurencyjnej grupy przestępczej. Sprawcy pozbawienia wolności usiłowali wydobyć od niego informacje na temat grupy, do której należał.	uzyskanie informacji
Pokrzywdzony 6	Pokrzywdzony pokłócił się z kolegą jednego ze sprawców, czego ów sprawca był świadkiem. Drugiego sprawcy pokrzywdzony nie znał w ogóle – rozpoznał go dopiero z tablic poglądowych na Policji.	przestępcze rozwiązanie konfliktu
Pokrzywdzony 7	Brak informacji co do tego, czy pokrzywdzony znał sprawcę. W akcie oskarżenia oraz w wyroku wskazano, że sprawca działał w ramach „rozliczeń przestępczych”.	przestępcze rozliczenia
Pokrzywdzony 8	Pokrzywdzony miał dług u osoby ze świata przestępczego. Sprawca bezprawnego pozbawienia wolności został poproszony przez wierzyciela o odzyskanie pieniędzy. Sprawca miał pokrzywdzonego porwać dla okupu. Ostatecznie doszło do czynu zakwalifikowanego jako usiłowanie pozbawienia wolności, ponieważ pokrzywdzonego nie było w domu.	pieniądze
Pokrzywdzony 9	Pokrzywdzony znał tylko jednego ze sprawców, z którym był umówiony na spotkanie. Poznali się kilka lat wcześniej w AŚ. Pozostałych dwóch sprawców pokrzywdzony nie znał.	pieniądze
Pokrzywdzony 10	Pokrzywdzony znał wszystkich sprawców. Mieli wspólne interesy. Sprawcy należeli do grupy zajmującej się przestępczością narkotykową. Pokrzywdzony był kurierem narkotykowym.	pieniądze
Pokrzywdzony 11	Pokrzywdzony był kolegą sprawcy. Pokrzywdzony miał długi u wyżej postawionej osoby z grupy przestępczej sprawcy. Sprawca bezprawnego pozbawienia wolności miał długi odzyskać.	pieniądze

Źródło: badania własne.

Pokrzywdzeni w mniejszym bądź większym stopniu mieli do czynienia ze światem przestępczości zorganizowanej. W większości przypadków znali przynajmniej jednego ze sprawców. Tylko raz miała miejsce sytuacja, w której pokrzywdzony dopiero z tablic poglądowych na Policji dowiedział się, kim był jeden ze sprawców. Wydaje się, że nawet jeżeli sprawcy przed popełnieniem przestępstwa bezpośrednio nie zapoznali się z danym pokrzywdzonym, to

i tak (jeżeli np. ich interesy wiązały się ze światem przestępczym) pokrzywdzeni mieli świadomość, z kim mają do czynienia (np. od kogo pożyczają pieniądze).

Trzeba podkreślić, że choć pokrzywdzony przed stanieniem się ofiarą przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności był kolegą/znajomym sprawcy, nie przekładało się to na ewentualną „taryfę ulgową”. Znajomości czy koleżeńskie powiązania przestawały mieć znaczenie w sytuacji, kiedy pokrzywdzony był winien pieniądze osobie wyżej umiejscowionej w hierarchii świata przestępczego. Jeżeli wydawała ona sprawcy/„żołnierzowi” polecenie dokonania bezprawnego pozbawienia wolności, musiało ono zostać wykonane. Odmowa czy niewłaściwe wykonanie polecenia, czyli niesubordynacja wobec osób wyżej sytuowanych w hierarchii, skutkowałoby zapewne karą wobec tego „żołnierza”¹⁴.

Jak wcześniej wskazano, relacje (bliższe lub dalsze), istniejące między sprawcami a pokrzywdzonymi, niewątpliwie przekładały się na późniejszą motywację działań związanych z przestępstwem bezprawnego pozbawienia wolności. Najczęstszą motywacją sprawców były szeroko rozumiane pieniądze, przede wszystkim w formie długów, czy to wobec sprawców, czy znajomych sprawców (osób wyższej rangi w strukturze danej grupy przestępczej). Oznacza to, że albo sprawcy bezprawnego pozbawienia wolności sami pożyczali pokrzywdzonym pieniądze, które potem musieli wygzekwować, albo sprawcy swoim działaniem dążyli do wygzekwowania pieniędzy dla swoich zleceniodawców, czyli byli tzw. żołnierzami wyżej postawionych osób w grupie przestępczej. Ponadto wątek ekonomiczny miał także miejsce w sytuacji, kiedy jeden ze sprawców oskarżył pokrzywdzonego o kradzież pieniędzy. Odzyskanie gotówki było powodem dokonania przestępstwa. Motyw ekonomiczny dwukrotnie dotyczył uprowadzenia pokrzywdzonego dla okupu, które pozostawało w zbiegu z bezprawnym pozbawieniem wolności trwającym dłużej niż 7 dni lub łączącym się ze szczególnym udręczeniem.

Warto także zauważyć, że w badanych aktach spraw pojawiał się termin przestępczych rozliczeń¹⁵ jako motywacji działań sprawców przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności. Tutaj termin ten należy rozumieć nie tylko przez pryzmat pieniędzy czy długów między osobami z zorganizowanych grup przestępczych, lecz również ustalania pozycji, relacji między osobami funkcjonującymi w tymże świecie¹⁶.

¹⁴ A. Miczkowska, *Problematyka przestępczości zorganizowanej*, „Wrocławskie Studia Erazmjańskie. Zeszyty Studenckie” 2009, nr 2, s. 124–126, za: W. Filipkowski, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004, s. 40 i nast.; K. Bułat i in., *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 110; W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 16 i nast.

¹⁵ Terminologia z aktów oskarżenia.

¹⁶ G. Ociecek, K. Samiczak, *Przestępczość zorganizowana w ujęciu statystycznym (część I: 1998–2003)*, „Prokuratura i Prawo” 2022, nr 5, s. 8; E.W. Pływaczewski, *Problemy definicyjne*, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 30.

Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności było wykorzystywane również niejako podczas rozwiązywania konfliktów zaistniałych między członkami grupy. Jednocześnie osoba, która była zleceniodawcą „uspokojenia” pokrzywdzonego, odpowiednio wynagradzała wykonujących zadanie. W opisie zarzutu działania sprawców określono jako podjęte „w celu osiągnięcia korzyści majątkowej”.

Z przestępstwa penalizowanego w art. 189 k.k. korzystano też w celu wyperswadowania pokrzywdzonemu współpracy z organami ścigania w sprawach, w których zeznawałby np. na niekorzyść jednego ze sprawców w toczącej się już sprawie karnej. Mowa tu o działaniu, które media z pewnością określiłyby jako „próbę uciszenia niewygodnych świadków”.

Motywację do pozbawienia pokrzywdzonego wolności stanowić mogła jego przynależność do innej grupy przestępczej, a tym samym posiadanie informacji o działaniach, planach, strukturze tejże grupy. Również taka sytuacja miała miejsce i była najtragiczniejsza w skutkach, ponieważ zakończyła się śmiercią pokrzywdzonego.

Okoliczności popełniania bezprawnego pozbawienia wolności

W pierwszej kolejności należy wskazać, że czas i miejsce popełnienia przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności w przypadku spraw wiążących się z przestępczością zorganizowaną ustalano, uwzględniając zaistniałe stany faktyczne i pokrzywdzonych. Były bowiem sytuacje, w których na jednego pokrzywdzonego „przypadło” kilku sprawców, przy czym rozpoznanie spraw tych sprawców następowało w toku odrębnych rozpraw, ponieważ dochodziło do wyłączeń niektórych materiałów dotyczących konkretnych sprawców do odrębnego rozpoznania. Dlatego też miało miejsce *de facto* 11 stanów faktycznych (tyle ilu było pokrzywdzonych), ale akt spraw, a tym samym sygnatur odnotowano zdecydowanie więcej. W tabeli 7 przedstawiono informacje odnośnie do czasu trwania badanego przestępstwa.

Tabela 7

Czas trwania przestępstwa			
Dni			Liczba stanów faktycznych
Do 7 dni	do 24 godzin	godzinyienne od 6:00 do 22:00	8 ¹⁷
		godziny nocne od 22:00 do 6:00	1
		Razem	9
	1 dzień/2 dni		1
Powyżej 7 dni			1
Razem			11

Źródło: badania własne.

¹⁷ Dwa z tych zdarzeń nie były stricte przestępstwami z art. 189 k.k. Jeden stan faktyczny dotyczył podżegania i pomocnictwa, a drugi usiłowania.

Do badanych zdarzeń najczęściej dochodziło w godzinach dziennych, tj. między 6:00 a 22:00. Tylko raz zdarzenie miało miejsce nocą. Ponadto czas trwania w 9 analizowanych stanów faktycznych był krótszy niż jedna doba. Odnotowano jedno zdarzenie trwające nieco ponad jeden dzień. W przypadku jednego stanu faktycznego bezprawne pozbawienie wolności trwało dłużej niż 7 dni.

Warto dodać, że w przypadku dwóch, chronologicznie pierwszych zdarzeń w badanych aktach spraw nie wskazano dokładnych dat, w których pokrzywdzeni zostali pozbawieni wolności. Wskazano miesiąc, rok oraz w przybliżeniu dzień, w którym owo przestępstwo zostało popełnione. Były to jednak zdarzenia w godzinach dziennych, które nie trwały dłużej niż dobę. Można podać dwie przyczyny tej sytuacji. Po pierwsze, przestępstwa te były jednymi z wielu zarzutów postawionych sprawcom. Nie były to też zarzuty „główne”. W toku postępowania sprawcom stawiano także inne, dotyczące przestępstw zagrożonych wyższymi sankcjami karnymi. Ponadto sami pokrzywdzeni w składanych zeznaniach nie wskazywali na konkretne daty. Nie wyjaśniali, czy wynika to z niepamięci, czy z innych pobudek. Sprawcy również nie podawali konkretnych dat, kierując się prawem do obrony. Nie były to też czasy, gdy każdy może utrwalić przebieg zdarzenia telefonem komórkowym czy odtworzyć przebytą trasę na podstawie lokalizacji takiego telefonu. Jeżeli zatem w toku postępowania nie pojawili się świadkowie, którzy wskazaliby konkretną datę, w obliczu wskazanych okoliczności nie było możliwości jej ustalenia.

Należy w tym miejscu wspomnieć o miejscach, w których doszło do popełnienia badanego przestępstwa. Spośród 11 stanów faktycznych w trzech odnotowano tylko jedno miejsce, dwukrotnie był to teren miasta (parking niestrzeżony oraz okolica miejsca zamieszkania pokrzywdzonego), a raz wieś (okolica domu osoby pokrzywdzonej)¹⁸. Natomiast w ośmiu z 11 stanów faktycznych odnotowano po kilka miejsc bezprawnego pozbawienia wolności. Dane dotyczące tych miejsc zostały przedstawione z uwzględnieniem ich podziału na miejsca: początkowe, przejściowe oraz końcowe. W pierwszej kolejności wskazano zaistniałe w badanych sprawach warianty przemieszczania się sprawców wraz z pokrzywdzonymi między poszczególnymi lokalizacjami (zob. tabela 8).

¹⁸ Należy jednak wskazać, że była to szczególna grupa spraw, ponieważ sprawców z jednej z nich ostatecznie skazano za pomocnictwo, w drugiej sprawie za usiłowanie, a w trzeciej na temat samego zdarzenia było niezwykle mało informacji. Wskazano jedynie jedno miejsce dokonania przestępstwa, datę oraz bardzo krótki opis popełnionego czynu. Pokrzywdzony nie chciał bowiem zeznawać, a sprawcy nie składali wyjaśnień.

Tabela 8

Warianty liczby miejsc bezprawnego pozbawienia wolności

Miejsca bezprawnego pozbawienia wolności	Liczba wariantów
1 lokalizacja + przeprowadzenie do auta+ powtórne przeprowadzenie do lokalizacji nr 1	1
2 lokalizacje + 1 przejazd autem	5
3 lokalizacje + 2 przejazdy autem	2
Razem	8

Źródło: badania własne.

Najwięcej wariantów polegało na przemieszczaniu się autem między dwoma lokalizacjami, tj. miejscami początkowym i końcowym. Tym samym auto stawało się mobilnym miejscem pośrednim. Takich sytuacji odnotowano pięć, a także dwie sytuacje, w których sprawcy przemieszczali się między trzema lokalizacjami. Raz odnotowano pozbawienie wolności w jednej lokalizacji, z której przeprowadzono osobę pokrzywdzoną do auta sprawców, a następnie ponownie powrócono do lokalizacji 1.

W ponad połowie stanów faktycznych, w których odnotowano kilka miejsc popełnienia przestępstwa, miejscem początkowym było miasto (6). W dwóch stanach faktycznych to teren wiejski stał się miejscem początkowym przestępstwa z art. 189 k.k.

Dwukrotnie początkowym miejscem pozbawienia wolności były domy pokrzywdzonych na terenach wiejskich. Z kolei na terenach miejskich dwukrotnie miejsce początkowe stanowiły lokale gastronomiczne oraz pojedynczo: sklep obuwniczy, okolica stacji paliw, warsztat samochodowy oraz jedna z ulic. Ponadto na terenach wiejskich miejsca początkowe miały charakter prywatny. Z kolei w miastach były to miejsca, do których w zasadzie dostęp miały osoby postronne, mogące stać się potencjalnym świadkiem zdarzenia. Biorąc jednak pod uwagę, że część z tych miejsc należała do sprawców lub osób im bliskich, wciąż w pewien sposób były to miejsca bezpieczne dla sprawców, które mogli kontrolować.

Miejsca pośrednie w badanych sprawach stanowiły głównie auta. Dziewięciokrotnie były to auta sprawców, a raz samochód pokrzywdzonego, czyli tzw. mobilne miejsca pozbawienia wolności. W bardziej złożonych stanach faktycznych, tj. w takich, w których sprawcy przewozili pokrzywdzonych między kilkoma lokalizacjami, w grupie miejsc pośrednich odnotowano także dwie lokalizacje. W obu przypadkach były to budynki. Jeden z nich należał do sprawcy, a drugi w aktach badanej sprawy określono po prostu mianem „budynku w nieznannej lokalizacji”. Wszystkie wymienione miejsca były na swój sposób ustronne i bezpieczne dla sprawców, zapewniały dyskrecję i możliwość zminimalizowania ryzyka ujawnienia przez organy ścigania lub przypadkowego świadka. W tabeli 9 wskazano miejsca końcowe.

Tabela 9

Miejsce końcowe popełnienia przestępstwa

Miejsce	Liczba miejsc
Las w okolicy wiejskiej	3
Obrzeża miasta	2
Droga w kierunku miejscowości X	1
Okolica sklepu we wsi X	1
Pokoje do wynajęcia nad lokalem gastronomicznym	1
Razem	8

Źródło: badania własne.

Wskazane miejsca były przede wszystkim ustronne – lasy w okolicach wiejskich (3) lub obrzeża miasta. Pozostałe trzy lokalizacje pojawiały się w pojedynczych stanach faktycznych. Jedynym miejscem, które można by uznać za ryzykowne dla sprawców (w kontekście ujawnienia popełnionego przestępstwa), była okolica sklepu we wsi. Należy jednak wskazać, że nie było ono kierunkiem przypadkowej ucieczki osoby pokrzywdzonej, a zostało wyznaczone przez sprawców. Mieli w tym miejscu uwolnić pokrzywdzonego, za którego został opłacony okup. Połowa miejsc końcowych (4) badanego przestępstwa znajdowała się na terenach wiejskich, a połowa – na terenach miejskich.

Modus operandi sprawców

W pierwszej kolejności przedstawiono trzy stany faktyczne, które zakwalifikowano do pojedynczych miejsc popełnienia przestępstwa. Pierwszy polegał na pomocnictwie i podżeganiu do popełnienia przestępstwa (art. 189 k.k.), a drugi – na usiłowaniu popełnienia badanego przestępstwa. W trzecim było bardzo mało informacji o *modus operandi* sprawców.

W pierwszym stanie faktycznym *modus operandi* sprawców nakłaniających polegał niejako na dokonaniu przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności „rękoma innych osób”. Podjęte działania polegały na: wskazaniu miejsca, czasu, w których miało dojść do dokonania przestępstwa, oraz przekazaniu narzędzia w postaci broni palnej. W tym przypadku obserwować można *modus operandi* z perspektywy osób nadzorujących/wydających zlecenie na pozbawienie wolności.

W kolejnym analizowanym stanie faktycznym nie przedstawiono zbyt wielu informacji odnośnie do dokonania przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności. Z dokumentów wynikało, że sprawca pozbawił wolności pokrzywdzonego, a następnie dokonał uszkodzenia ciała. Z uwagi na to, że powyższe pozbawienie wolności było jednym z kilku, jakich ów sprawca się dopuścił – przy

czym jedno z nich zakończyło się śmiercią innego pokrzywdzonego – nieco więcej uwagi poświęcono tej kwestii. W toku przeprowadzonych badań ustalono, że pozbawienie wolności łączyło się z przemocą fizyczną. Po dokonaniu aktu przestępczego sprawcy pozostawili pokrzywdzonego samego w miejscu, w którym wolność była mu odebrana. W aktach sprawy nie wskazano, czy do pozbawienia wolności użyto samochodu oraz w jaki sposób sprawcy ujęli pokrzywdzonego. Nie składał on zeznań i nie stawiał się na rozprawę. Jego pozbawienie wolności zostało odkryte niejako „przy okazji” ustalania okoliczności innego przestępstwa dokonanego przez sprawcę.

W trzecim stanie faktycznym *modus operandi* sprawcy polegał na udaniu się pod dom pokrzywdzonego w celu realizacji planu polegającego na uprowadzeniu pokrzywdzonego. Uwolnienie go miało nastąpić po uzyskaniu pieniędzy. Nie doszło to jednak do skutku, ponieważ pokrzywdzonego nie było w domu. Ostatecznie sąd skazał sprawcę za usiłowanie dokonania przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności.

Następnie przedstawiono *modus operandi* pozostałych ośmiu stanów faktycznych, w których odnotowano kilka miejsc bezprawnego pozbawienia wolności. W tabeli 10 zaprezentowano sposoby rozpoczęcia badanego przestępstwa.

Tabela 10

Sposób rozpoczęcia bezprawnego pozbawienia wolności

Sposób rozpoczęcia przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności	Liczba stanów faktycznych
Siłowe pozbawienie wolności osoby pokrzywdzonej	4
Dobrowolne spotkanie pokrzywdzonego ze sprawcą/sprawcami, podczas którego doszło do rozpoczęcia przestępstwa	2
Podstęp sprawcy/sprawców	1
Przypadkowe spotkanie pokrzywdzonego ze sprawcami, podczas którego doszło do przestępstwa	1
Razem	8

Źródło: badania własne.

Sprawcy bezprawnego pozbawienia wolności czterokrotnie dokonywali siłowego pozbawienia wolności osoby pokrzywdzonej. Do dobrowolnego spotkania pokrzywdzonego ze sprawcą/sprawcami doszło w dwóch casusach. Odnotowano również jedną sprawę, w której sprawcy użyli podstępu, aby zwabić osobę pokrzywdzoną w konkretne miejsce, gdzie rozpoczął się stan pozbawienia wolności. Podstęp polegał na tym, że jeden ze sprawców podał się za osobę, która chce nabyć wystawiony w ogłoszeniu przedmiot. W innym casusie spotkanie pokrzywdzonego i sprawców było dziełem przypadku – pokrzywdzony poszukiwał noclegu i tym sposobem natrafił na lokal jednego ze sprawców.

Sprawcy niemal zawsze działali w oparciu o schemat polegający na przewożeniu pokrzywdzonego samochodem w obrębie kilku lokalizacji połączonego i/lub z przemocą/groźbami wobec pokrzywdzonego (7). Jedynie w jednej sprawie odnotowano prowadzenie pokrzywdzonego pieszo, przy czym polegało to na pozbawieniu wolności w danej lokalizacji, przyprowadzeniu do auta, w którym przetrzymywano i bito pokrzywdzonego, by następnie wyciągnąć go z auta i ponownie siłą zaprowadzić do miejsca, z którego go „uprowadzono”.

Z uwagi na to, że przedstawione schematy *modus operandi* zawierały elementy przemocy, w tabeli 11 przedstawiono listę zachowań z uwzględnieniem rodzaju zastosowanej przemocy i liczbą stanów faktycznych, w których je odnotowano.

Tabela 11

Rodzaje i przejawy przemocy zastosowane przez sprawców

Rodzaj przemocy	Przejawy	Liczba stanów faktycznych*
Przemoc fizyczna	Bicie pięściami/rękoma	6
	Kopanie	4
	Użycie broni palnej	2
	Bicie kijem	2
	Uderzenie w twarz	1
	Szarpanie za odzież	1
	Popychanie	1
	Bicie metalową rurką	1
	Przypalanie zapalniczką	1
	Nacinanie skóry tasakiem	1
	Ucięcie palca dłoni	1
Przemoc psychiczna	Groźby pozbawienia życia	6
	Poniżanie	1
Inne zachowania sprawców	Żądanie okupu	2
	Zmuszenie do podpisania czystych kartek papieru oraz zabranie dokumentów auta pokrzywdzonego	1
	Pilnowanie pokrzywdzonego	1
	Skrępowanie rąk i nóg, zaklejenie ust i oczu	1

* Dane nie sumują się do liczby stanów faktycznych, ponieważ w każdym stanie faktycznym odnotowywano po kilka różnych zachowań.

Źródło: badania własne.

Sprawcy przede wszystkim używali siły fizycznej w postaci bicia rękoma czy kopania nogami. Niektórzy decydowali się na używanie niebezpiecznych narzędzi, które zwiększały poziom uderzenia pokrzywdzonych. Do narzędzi

takich należały: broń palna, kije, metalowa rurka czy tasak. Odnotowano nawet zachowania polegające na przypalaniu zapalniczką. W przypadku przemocy psychicznej były to przede wszystkim groźby pozbawienia życia.

Wyróżniono także kategorię innych zachowań sprawców. Dwukrotnie bowiem jednocześnie żądali oni pieniędzy za uwolnienie pokrzywdzonych. Wiązało się to również z krępowaniem im rąk i nóg czy pilnowaniem, aby nie uciekli. W jednej z badanych spraw sprawcy zmusili pokrzywdzonego do podpisania czystych kartek papieru oraz oddania dokumentów auta.

W kwestii sposobu zakończenia stanu bezprawnego pozbawienia wolności należy wskazać, że w siedmiu stanach faktycznych sprawcy pozostawiali pokrzywdzonych w jakimś miejscu, nie troszcząc się jednocześnie o ich stan fizyczny. Tylko w jednym casusie pokrzywdzonemu udało się uciec. Wykorzystał on chwilę nieuwagi sprawców, spowodowaną zamieszaniem, które niejako sam wywołał. Wskazał on sprawcom nie swój pokój hotelowy i podczas próby otwarcia drzwi niepasującym kluczem udało mu się wyrwać i uciec sprawcom.

Zakończenie

Jeżeli mowa o sylwetkach sprawców bezprawnego pozbawienia wolności, należy zwrócić uwagę, że były to osoby przynależące do zorganizowanych grup przestępczych – mężczyźni, obywatele polscy, młodzi, dopiero rozpoczynający dorosłe życie, często już karani, posiadający przestępcze doświadczenie, poszukujący przynależności do grupy, akceptacji oraz zapewne możliwości zarobkowych z nielegalnego źródła. Mimo opinii biegłych wskazujących na ich poczytalność niektórzy z nich nie uniknęli problemów z uzależnieniami czy wykazywaniem osobowości dyssocjalnej.

Z kolei w przypadku ofiar również byli to dosyć młodzi mężczyźni, którzy nie stronili od kontaktów ze światem przestępczym mimo oficjalnej niekaralności. Często potrzebując środków finansowych, decydowali się na zaciągnięcie wierzytelności u osób, które z całą pewnością nie świadczyły legalnych usług o charakterze pożyczkowym. Dlatego też motywacja działań podejmowanych przez sprawców bezprawnego pozbawienia wolności wynikała z dosyć specyficznych relacji między sprawcami a ofiarami. Próżno tutaj mówić o elemencie przypadkowości popełnienia przestępstwa czy podjęcia przez sprawców decyzji o bezprawnym pozbawieniu wolności *ad hoc*, w sposób całkowicie niezaplanowany, emocjonalny, co z kolei ma miejsce w przestępstwach popełnianych przez osoby niezwiązane z przestępczością zorganizowaną.

Analizując opisy zachowań sprawców, zarówno w treści przedstawianych im zarzutów, ewentualnych wyjaśnień oskarżonych czy zeznaniach ofiar, należy wskazać, że *modus operandi* sprawców, mimo różnych okoliczności modalnych typu czas i miejsce bezprawnego pozbawienia wolności, były do siebie

dosyć podobne. Głównie polegały na pozbawieniu wolności w kilku miejscach, między którymi przewożono pokrzywdzonych oraz traktowano ich w sposób przemocowy, również z zastosowaniem niebezpiecznych narzędzi.

Czy zatem można wskazywać, że ów *modus operandi* był niejako filmowy, jak z kina akcji? Wydaje się, że nie. Sprawcom nie chodziło bowiem o spektakularny sposób wprowadzenia pokrzywdzonych w stan pozbawienia wolności, np. uprowadzania na oczach wielu osób, doprowadzania do policyjnych pościgów, uruchamiania negocjatorów policyjnych, narażania się na medialny rozgłos. Biorąc pod uwagę motywację sprawców – a była ona w większości dosyć prozaiczna (odzyskanie pieniędzy, uzyskanie informacji od ofiary, zmuszenie jej do określonych zachowań) – działania sprawców nie miały być zatem spektakularne, nastawione na przesadną zemstę¹⁹, lecz przede wszystkim skuteczne. Jeżeli wymagało to od sprawców użycia przemocy celem wzmocnienia siły argumentów skłaniających do zwrotu wierzytelności, zastraszania, owa przemoc była stosowana. Nie były to jednak wyrafinowane sposoby torturowania, jakie niekiedy można zobaczyć w filmach.

Również w badanych sprawach dało się od razu zauważyć takie elementy, jak hierarchiczność zorganizowanych grup przestępczych, kontrola nad członkami grupy oraz dążenie do jak najbardziej skutecznych działań przy minimum ryzyka ujawnienia przez organy ścigania. Sprawcy bezprawnego pozbawienia wolności należeli bowiem do niższych warstw zorganizowanych grup przestępczych działającymi w kilkusobowych grupkach (a nie w pojedynkę), wykonujący rozkazy z tzw. góry oraz zachowujący środki ostrożności, jak np. pozbawianie wolności w miejscach ustronnych czy przetrzymywanie właśnie w takich miejscach. W żadnej z analizowanych spraw ofiary nie były „odbijane” w drodze pościgów policyjnych, nie ratowały się spektakularnymi sposobami ucieczek poprzedzonymi walką wręcz z kilkoma napastnikami na raz.

Pozytywną konkluzją, którą warto podnieść na koniec, jest fakt, że mimo iż całe badania obejmowały sprawy prowadzone do 2020 r., to te dotyczące bezprawnego pozbawienia wolności dokonywanego przez członków zorganizowanych grup przestępczych zakończyły się stosunkowo szybko (nie odnotowano ich już po 2010 r.), co nie oznacza, że zorganizowane grupy przestępcze w ogóle nie funkcjonują. Najprawdopodobniej i tu – tak jak w skali krajowej czy międzynarodowej – miało miejsce wspomniane wcześniej przejście zorganizowanych grup przestępczych od przestępczości siłowej, kryminalnej do przestępczości ekonomicznej, również dokonywanej w świecie online.

¹⁹ Motywy, takie jak urażona miłość, zemsta, popychające sprawców do popełniania przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności, odnotowywano w badanych sprawach, ale nie w przypadku grupy dotyczącej przestępczości zorganizowanej. Sprawy te opisano tutaj: J. Omeljaniuk, *Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności w ujęciu kryminologicznym*, Białystok 2024.

Wykaz literatury

- Bojarski M., *Pozbawienie wolności*, [w:] M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Bułat K. i in., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
- Filipkowski W., *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Zakamycze, Kraków 2004.
- Gardocki L., Gardocka T., Jagiełło D., *Kodeks karny. Krótki komentarz dla studiujących*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2020.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Jankowska K., *Wybrane przestępstwa przeciwko wolności*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2017, nr 1.
- Kochman I., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, „Rzeszowskie Studia Prawnicze” 2011, nr 1.
- Krakowiak D., *Psychopatia, socjopatia i charakteropatia a odpowiedzialność karna*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 3.
- Królikowski M., Zawłocki R. (red.), *Kodeks karny, t. 2: Część szczególna. Komentarz do art. 117–221*, 2023, Legalis.
- Kuć M., *Kryminologia*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Lachowski J., *Przestępstwa przeciwko wolności*, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, WAiP, Warszawa 2008.
- Miczewska A., *Problematyka przestępczości zorganizowanej*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie” 2009, nr 2.
- Mozgawa M., *Bezprawne pozbawienie wolności*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Przestępstwa przeciwko wolności*, Wyd. UMCS, Lublin 2020.
- Ocieczek G., Samiczak K., *Przestępczość zorganizowana w ujęciu statystycznym (część I: 1998–2003)*, „Prokuratura i Prawo” 2022, nr 5.
- Omeljaniuk J., *Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności w ujęciu kryminologicznym*, Wyd. UwB, Białystok 2024.
- Pływaczewski E.W., *Problemy definicyjne*, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Rau Z., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Zakamycze, Kraków 2002.

Summary

The specificity of the crime of unlawful deprivation of liberty committed in organised criminal groups in light of the results of file examination

Keywords: criminal law, unlawful deprivation of liberty, organised crime, examination of criminal case files, Art. 189 Penal Code.

The crime of unlawful deprivation of liberty may be committed by individual perpetrators who are repeat offenders, as well as by those acting for the first time. It may also be committed by members of organised criminal groups. This article aims to present the results of file research conducted regarding the above-mentioned crime in the context of its specificity, when the perpetrators are recruited from the so-called organised crime. The general goal is therefore to attempt to characterise unlawful deprivation of liberty based on the conducted file research. The issues examined to formulate conclusions concerned the profile of the perpetrators and victims, establishing the relationship between them, determining the motivation of the perpetrators and the circumstances of committing the crime and the demonstrated *modus operandi*. The analysis of criminal case files allowed, for example, to establish that in most of the examined cases, the perpetrators operated in several isolated places, used cars to transport victims and used various violent behaviours. The main driving force behind the perpetrators' actions was money, broadly understood.